Vilniaus žemaičių kelionė į Dieveniškes, kuriose dar gyva Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus dvasia

Bonifacas VENGALIS
Nuotraukos autoriaus

Ekskursijos dalyviai Stakų kaime (Šalčininkų r.) prie apie tūkstantį metų turinčio Stakų ąžuolo

Šių metų spalio 3-iosios ankstyvą rytą, susėdę į iš anksto užsakytą autobusą, iš Vilniaus į Dieveniškes (Šalčininkų r.) išvyko 36 ekskursantai. Didesnę jų dalį sudarė Vilniaus žemaičių kultūros draugijos (VŽKD) nariai. Dar 8 žmonės į kelionę vyko savo pačių mašinomis. Autobusui sustojus to paties rajono Turgelių gyvenvietėje, prie grupės prisijungė kelionės iniciatorius, puikus šio krašto žinovas – skulptorius Gediminas Radzevičius. Jam pasiūlius, buvo apžiūrėta Turgelių bažnyčia ir netoli jos esančio Merkinės dvaro (Paulavos / Pavlovo respublikos) rūmų griuvėsiai. Kelionei tęsiantis Šalčininkų rajone, atvykę į Stakų kaimą aplankėme ir pasidžiaugėme čia, Dieveniškių istorinio regio-

Iš kairės: Turgelių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia; ekskursijos dalyviai Paškonyse (Šalčininkų r.) susipažįsta su čia veikiančia Dieveniškių istorinio-regioninio parko lankytojų centro išmaniąja ekspozicija; Merkinės dvaro (Paulavos / Pavlovo respublikos) rūmų griuvėsių fragmentas

Dieveniškių „Ryto“ gimnazijos direktorė Lolita Mikalauskienė

ninio parko teritorijoje, gražiai lapojančiu Stakų ąžuolu, kuriam jau yra apie tūkstantis metų. Prie šio galiūno sudainavę Kęstučio Vasiliausko dainą „Žemėj Lietuvos“, apžiūrėjome netoliese stūgstantį priešpaskutinio ledynmečio palikimą – Stakų konglomerato lūstus. Vėliau pasibeldėme į Dieveniškių istorinio-regioninio parko lankytojų centrą, kuris veikia Poškonyse. Ten mus pasitikę šio centro darbuotojai aprodė įrengtą muziejaus išmanią ekspoziciją, papasakojo apie šio krašto ypatumus, svarbiausius lankytinus gamtos bei kultūros objektus.

Kitas pakeliui mūsų aplankytas objektas buvo to paties rajono Krakūnų kaime 2004 m. pastatytas paminklas, skirtas pirmojo po Nepriklausomybės atkūrimo tarnybos metu žuvusio pasieniečio Gintaro Žagunio (1957–1991) atminimui. Jis beveik 5 metrų aukščio, granitinis. Pagerbiant žuvusįjį Vilniaus žemaičių folkloro ansamblio „Tyklės“ nariai pakvietė sukalbėti maldą „Amžiną atilsį“. Ją užbaigę visi sutartinai sugiedojome Lietuvos himną.

Dieveniškėse autobusas sustojo prie lietuviškos „Ryto“ gimnazijos. Čia mus prie jos laiptų, šalia skulptoriaus G. Radzevičiaus gimnazijai padovanoto Šv. Kazimiero koplytstulpio, skirto mokyklos 25-erių metų sukakčiai, pasitiko gimnazijos direktorė Lolita Mikalauskienė. Ji papasakojo apie tai, kaip 2015 m. mokyklai pavyko išsikovoti gimnazijos statusą, apie didžiausią mokyklos turtą – mo-

(Nukelta į 60 p.)

Nuo viršaus: 2004 m. Šalčininkų rajono Krakūnų kame atidengtas paminklas, skirtas pirmojo po Nepriklausomybės atkūrimo tarnyboje žuvusio pasieniečio Gintaro Žagunio atminimui. Skulptorius – Vidmantas Gylikis, architektai: Leonas Ziberkas, Kęstutis Lupeikis ir Marius Morkūnas

Dieveniškių Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčios klebonas Renatas Švenčionis

Dieveniškių Švč. Mergelė Marijos Rožančinės bažnyčia

Nuo viršaus: ekskursijos dalyviai prie G. Radzevičiaus sukurto ir Dieveniškių „Ryto“ gimnazijai padovanoto Šv. Kazimiero koplytstulpio, skirto mokyklos 25-erių metų sukakčiai; kryžius ir koplytėlė Krakūnų kaimo sodyboje

kinius (šiuo metu čia mokosi apie 70 vaikų), apie mokykloje vykdomas veiklas ir kasdienius pedagogų rūpesčius. Pakviesti užėjome į vidų ir buvome maloniai nustebinti pamatę pavyzdingai sutvarkytas, lietuviška simbolika papuoštas patalpas.

Dieveniškių Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčioje ekskursantus pasitiko klebonas Renatas Švenčionis, į šias pareigas paskirtas prieš porą metų. Jis panoro susipažinti su atvykusiais vilniečiais ir sužinoti, kokie vėjai tokį jų gausų būrį į šį miestelį „atpūtė“. Kelionėje dalyvavęs šios publikacijos autorius, VŽKD pirmininkas Bonifacas Vengalis papasakojo, kad šis apsilankymas Dieveniškėse ne atsitiktinis, o iš anksto suplanuotas draugijos renginys, skirtas iškilaus Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) metams paminėti. Prisimindami vyskupą, VŽKD nariai balandžio mėnesį Vilniuje surengė M. Valančiaus jubiliejui ir jo metams skirtą minėjimą, o birželio

Prie Dieveniškių Švč. Mergelė Marijos Rožančinės bažnyčios šventoriuje stovinčio paminklo, skirto Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus atminimui, kalba jo autorius Gediminas Radzevičiaus

mėnesį keliavo autobusu po Žemaitiją M. Valančiaus keliais – aplankė daug vietų, susijusių su vyskupo gyvenimu ir veikla. B. Vengalis priminė, kad M.Valančius 4 metus Vilniuje mokėsi, vėliau 2 metus dėstė Vilniaus vyriausioje kunigų seminarijoje, Vilniaus Katedroje buvo įšventintas į kunigus, Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje pasakė savo pirmąjį pamokslą. Gerokai į pietus nuo Vilniaus – Mozyriuje (Baltarusija) – jam teko penkerius metus eiti kunigo pareigas. Yra tikimybė, kad pakeliui į Mozyrių M. Valančius ne kartą aplankė Dieveniškes. Į jas Vilniaus žemaičiai šį kartą pasuko žinodami, kad čia yra gyva M. Valančiaus Dvasia. Apie tai visiems liudija bažnyčios šventoriuje pastatytas paminklas M. Valančiui. Šio paminklo autorius – iš Žemaitijos kilęs, kartu su kitais ekskursijos dalyviais keliavęs G. Radzevičius. Jis yra sakęs, kad M. Valančiaus atminimui skirto paminklo pastatymui Dieveniškių bažnyčios šventoriuje pritarė M.Valančiaus giminaitis, buvęs ilgametis Dieveniškių bažnyčios klebonas Domas Valančiauskas (1943–2025). Šio paminklo atidengimo iškilmės vyko prieš 20 metų.

Nuo viršaus: ekskursijos dalyviai prie G. Radzevičiaus sukurto paminklo, skirto M. Valančiaus atminimui, Dieveniškių Švč. Mergelė Marijos Rožančinės bažnyčios šventoriuje; G. Radzevičiaus paminklas, skirtas M. Valančiaus atminimui, Dieveniškių Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčios šventoriuje

Jose dalyvavo daug garbingų svečių iš Vilniaus, tarp kurių buvo ir kardinolas Audrys Juozas Bačkis, taip pat ir būrys Vilniaus žemaičių kartu su Vitalijos Brazaitienės vadovaujamais žemaičių folkloro ansamblio „Tyklė“ dainininkais, kurie ir šį kartą kartu su keliauninkais iš Vilniaus atvyko į Dieveniškes. B.Vengalis paminėjo ir tai, kad tarp atvykusių į mies-

(Nukelta į 62 p.)

Buvusio Dieveniškių Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčios klebono dekano Domo Valančiausko (1943–2025) amžinojo poilsio vieta šios bažnyčios šventoriuje

telį yra ir buvęs Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centro direktorius Arūnas Bubnys, M. Valančiaus blaivybės sąjūdžio atstovas Rimantas Matulis, buvęs „Rotari“ Vilniaus klubo prezidentas Vytautas Vaitiekūnas, paminklo M. Valančiui du fundatoriai (verslininkai Algirdas Budreckas ir Vladas Stanevičius) bei trys tolimi M. Valančiaus giminaičiai.

Susitikimo metu kalbėdamas G. Radzevičius papasakojo, kad jo draugystė su buvusiu bažnyčios klebonu D. Valančiausku užsimezgė gerokai anksčiau, negu buvo sukurtas dabar Dieveniškėse stovintis M. Valančiaus atminimui skirtas paminklas. Gerokai prieš jam čia atsirandant, bažnyčios šventorių puošė skulptoriaus iš medžio padarytas koplytstulpis, skirtas šventam Juozapui.

G. Radzevičiui mintis sukurti paminklą Žemaičių vyskupo M. Valančiaus atminimui kilo dar 1980 m. – bendraujant su šviesios atminties Birštono klebonu Marijonu Petkevičiumi ir šiek tiek vėliau šnekučiuojantis su tuometiniu Tauragės klebonu Petru Puzaru, kuris yra apsigynęs disertaciją apie M. Valančių.

Dėl paminklo pastatymo vietos buvo nemažai diskutuojama. Vilniaus krašte paminklo M. Valančiui nebuvo, nors čia jis yra praleidęs net vienuolika su puse savo dvasinio brendimo metų. Gedimino pasiūlymui pastatyti paminklą Dieveniškėse pritarė vyskupas Juozas Tunaitis. Matyt jis dėl tokio paminklo būtinumo Dieveniškėse įtikino kardinolą Audrių Juozą Bačkį, nes jo Ekselencija 2006 m. pats dalyvavo vykusiose paminklo atidengimo iškilmėse.

Gediminas papasakojo, kad pieš pradedant kurti paminklą svarbu buvo rasti darbams ir medžiagoms reikalingų lėšų. Kartą jis ta tema užvedė kalbą su savo bendramoksliu Algirdu Budrecku, kuris užsiminė pažįstantis Domą Valančiauską, bet, pasirodo, ne tą, kuris tuo metu klebonavo Dieveniškėse. Tada jiedu nutarė tuos du bendrapavardžius supažindinti. Šiam sumanymui pritarė verslininkas Vladas Stanevičius, kuris anksčiau buvo mokytojavęs Dieveniškėse. G. Radzevičiui, A. Budreckui, jo pažįstamam D. Valančiauskui nuvykus į Dieveniškes, buvo išsiaiškinta, kad tie du bendrapavardžiai Valančiauskai (Domas ir Domas Vytautas) yra giminaičiai. Na o tada visi reikalai pakrypo palankia kryptimi.

Kalbėdamas A. Budreckas pasidžiaugė gražiomis skulptoriumi tapusio savo bendramokslio iniciatyvomis ir jo kūriniais, puošiančiais Dieveniškių kraštą. Jis patvirtino, kad jam kartu su V.Stanevičiumi, keliais savo bendraminčiais ir tą dieną ekskursijoje dalyvavusiu vyskupo giminaičiu Domu Vytautu Valančiausku teko garbė savo lėšomis prisidėti prie M. Valančiui skirtos skulptūros sukūrimo. Jam buvę džiugu stebėti kaip, atsiradus paminklui, M. Valančiaus Dvasia pradėjo nešti į šį kraštą gausias dovanas. G. Radzevičiui pasiūlius, Dieveniškėse, panašiai kaip prieš tai M.Valančiaus gimtinėje Nasrėnuose, buvo pradėti organizuoti M. Valančiaus skaitymai, pasiekta, kad Lietuvos švietimo ministerija skirtų paramą Dieveniškėse besimokantiems lietuvių ir lenkų moksleiviams. Jiems imta organizuoti pažintines ekskursijas į Žemaitiją, o Žemaitijos vaikams – į Dieveniškes.

A. Budreckas padėkojo klebonui už tai, kad M. Valančiaus paminklas yra pavyzdingai prižiūrimas ir palinkėjo, kad šis atminimo ženklas dar ilgai skleistų M. Valančiaus Dvasią ne tik šiame tolimame Lietuvos krašte, bet ir visoje Lietuvoje.

Mūrinė, rezidencinė, renesansinio stiliaus XVII a. pradžioje pastatyta rezidencinė Norviliškių pilis

Turėjo ką pasakyti ir ekskursijoje dalyvavęs Rimantas Matulis. Jis prisipažino, kad yra rašytojos Lazdynų Pelėdos (Marijos Ivanauskaitės-Lastauskienės) vaikaitis bei Vilniuje jau daug metų gana aktyviai veikiančio Blaivybės sąjūdžio, kuris puoselėja ir populiarina M. Valančiaus pradėto blaivybės sąjūdžio idėjas, narys.

Išklausęs svečių pasisakymus bažnyčios klebonas R. Švenčionis pažymėjo, kad M. Valančiaus Dvasia šiame krašte išties tebėra gyva. Kaip įrodymą jis pateikė tokį pavyzdį: kartą Dieveniškių moksleiviai, kunigui paklausus, kieno paminklas stovi bažnyčios šventoriuje, vienu balsu atsakė, kad paminklas pastatytas vyskupui M. Valančiui, o vienas moksleivis dar pridėjo, kad tame pačiame paminkle pavaizduota moteris su knyga ir vaikeliu yra M. Valančiaus mama, mokanti mažąjį Valančių skaityti.

Pasak klebono, šiandien mes vyskupui M. Valančiui turėtumėme būti dėkingi už tai, kad jis daugelį metų dėjo tvirtus lietuvybės pamatus. Norėdami iš M. Valančiaus mokytis išminties ir stiprybės, turėtumėme puoselėti jo atminimą.

M. Valančius Dieveniškių krašto žmonėms itin svarbus tuo, kad jis primena jų šaknis. Šio krašto istorija yra ypatingai sudėtinga, šita žemė kaip niekur kitur Lietuvoje yra ilgai laistyta brolžudišku krauju, kuris iki šiol kartais dar gali kiršinti čia gyvenančių skirtingų tautų žmones. Tikėjimas, kurį M. Valančius iškėlė į pirmąją vietą, pasak klebono, turėtų ir šiandien būti šiam kraštui ne kaip skaldantis, o kaip žmones vienijantis veiksnys.

Gražiais žodžiais klebonas paminėjo ir savo pirmtaką – buvusį ilgametį bažnyčios kleboną Domą Valančiauską. Jis į Dieveniškes 1985 m. atvyko iš Žemaitijos. Tada bažnyčiai verkiant reikėjo

Medinė Norviliškių Švč. Mergelės Marijos, Gailestingumo Motinos bažnyčia

remonto. Naujasis klebonas su dideliu užsidegimu ir atsakomybe ėmėsi šios sunkios misijos. Atstatymo darbai užsitęsė septynerius metus (iki 1995 metų). Visas dabar matomas bažnyčios grožis yra išsaugotas Kunigo Domo Valančiausko pastangų dėka. Iš pradžių Dieveniškėse jam, kiek tik pajėgdama, padėdavo mama, vėliau ją pakeitė iš Žemaitijos atvykusi ir čia įsikūrusi sesuo Marytė. Jos abi buvo nuostabaus atsidavimo Dievui, bažnyčiai ir žmonėms pavyzdys. Sesers mirtis kunigui Domui buvo sunkiai pakeliama. Kleboną, kai jį ištiko insultas ir kai jis nebeturėjo galimybių eiti ganytojo pareigas, priglaudė Vilniaus hospisas.

Kalbėdamas kunigas R. Švenčionis užsiminė apie Norviliškių parapiją, jos Švč. Mergelės Marijos, Gailestingumo Motinos bažnyčią ir pažymėjo, kad šiai bažnyčiai pasisekė kur kas mažiau negu Dieveniškių. Priežastis ta, kad atsiradus sienai tarp Lietuvos ir Baltarusijos valstybių, didesnė dalis buvusių Norviliškių parapijai priklausiusių parapijiečių atsidūrė Baltarusijos teritorijoje. Norviliškių bažnyčia dabar yra priskirta Dieveniškių parapijos globai.

Išėję iš Dieveniškių bažnyčios, nešini vėliavomis sustojome prie vyskupo M. Valančiaus paminklo bendrai nuotraukai. Pasiklausę folkloro ansamblio „Tyklė“ jautriai atliekamų dainų, padėkojome kunigui R. Švenčioniui už malonų priėmimą ir, atsisveikinę su juo, grįždami į Vilnių, dar aplankėme už 12 km nuo Dieveniškių esančias Norviliškes, apžiūrėjome garsiąją Norviliškių pilaitę bei šalia jos esančią medinę Švč. Mergelės Marijos Gailestingumo Motinos bažnyčią.